בס"ד
גיליון מס' **346**
כ"א חשון תשפ"ז
פרשת חיי שרה

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

דיני ערב שבת (חלק ג)

רחיצה וטבילה בערב שבת (סי' רס ס"א)

רחיצה בערב שבת אינה חובה אלא **מצוה**.

לכתחילה יש להתרחץ **סמוך לשבת**, ולהחליף לבגדי שבת מיד לאחר הרחיצה (רמ"א סי' רסב ס"ג). אמנם, מן הדין אף רחיצה **בבוקר** נחשבת רחיצה לכבוד שבת, ובמקום הצורך ניתן אף לרחוץ **בליל שישי**, ואף **ביום חמישי** (סי' רס ס"ק ה).

המצוה לרחוץ את **כל גופו**, ואם אינו יכול - ירחץ **פניו, ידיו ורגליו**.

המצוה לרחוץ **במים חמים**, ואם אינו יכול - ירחץ **בפושרים**.

ע"פ הקבלה טובלים בערב שבת, ויש לטבול מחצות היום או על כל פנים משעה לפני חצות (עי' סי' תקפא ס"ק כו).

בטבילה זו אין דיני **חציצה** (בה"ל סי' פח), ולכן אפשר לטבול עם עדשות מגע, מכנסיים וכדומה.

מן הדין די **בטבילה אחת**, אולם יש נוהגים לטבול שלוש (בא"ח ש"ב פ' לך לך סע' טז) או ארבע (יסוד ושורש העבודה, שער ח פ"א) או חמש או שבע פעמים (בא"ח שם), ויש בזה שיטות נוספות.

לדעת האריז"ל **אין להתנגב** לאחר הטבילה בערב שבת, אך מי שקשה לו, יכול להתנגב, וטוב שישאיר מקום אחד שלא ינגב (עי' כה"ח ס"ק ח, ובא"ח שם סע' יז), ורבים אינם מקפידים בזה.

יש מקפידים שלא **לרחוץ לאחר הטבילה**, אך מן הדין אין בכך חשש (עי' שבת יד, יו"ד סי' רא סע' עה, בא"ח שם, ועי' יסוד ושורש העבודה שער ח פ"א).

ניתן לטבול גם במקווה **ממים שאובים** [וכגון **ברֵיכה** היצוקה בקרקע, ואף שיש בה **פילטר**, אם כל מערכת הסינון נמצאת בתוך מי המקווה, אין חשש "זוחלין". וכשהפילטר מחוץ למים, יש בזה כמה נדונים (עי' יו"ד סי' רא סע' נ): [א] האם יש פסול "זוחלין" בטבילת אנשים (עי' סי' קנט סע' טו, ומשנ"ב ס"ק פח). [ב] זחילה שאינה ניכרת. [ג] זחילה למעלה ממ' סאה. [ד] המים יוצאים וחוזרים למקווה. ויש לדון להקל בזה, בפרט כשהפילטר אינו פועל], אך תוספת קדושה יש רק במקווה כשר לטבילה דאורייתא (שו"ת תורה לשמה סי' שעה).

כמו כן, כשקשה ללכת למקווה [וכן הסובל ממחלה מדבקת, כגון שעורה בעין], ניתן לעשות רחיצת **תשעה קבין**, אך אין בזה תוספת קדושה.

אופן רחיצת תשעה קבין: [א] אף רחיצה ע"י ברז שמעליו, נחשבת כרחיצה בכלי אחד. [ב] כמות המים (לפי הדעה המחמירה) היא **23 ליטר**, ולכל היותר די ב-**5 דקות תחת הברז**. [ג] די שיחזיק את הברז בידו מעל הראש, אך יותר טוב שיחבר את ה**ברז על מתקן**. [ד] אין צורך שהמים יגיעו לכל הגוף, אלא די ברוב הגוף.

ל**אבל תוך שבעה** - דין רחיצה בערב שבת, כדין רחיצה בשאר ימות השבוע.

ל**אבל בן אשכנז תוך שלושים** - דין רחיצה בערב שבת, כדין רחיצה בשאר ימות השבוע, אך מותר לחפוף את הראש במים חמים [למי שמנהגו בכך כל ערב שבת] (דע"ת יו"ד סי' שפא ס"א) [בני ספרד לא נהגו איסור ברחיצה בשלושים]. אפשר לטבול במקווה צונן. ואם יש רק מקווה חם, יכול לטבול בו, אם רגיל לטבול במקווה חם בכל ערב שבת (שלחן גבוה שם סוס"ק ג, דע"ת שם ס"א).

אבל מדין "כל המתאבל עליו מתאבל עמו" [בפטירת סבא וסבתא, חם וחמות] - אם רגיל לרחוץ במים חמים כל ערב שבת, רשאי לרחוץ בערב שבת זו כרגיל (עי' דעת קדושים יו"ד סי' שעד ס"ק ב).

נסיעה בערב שבת (סי' רמט ס"א)

מבואר בגמ' (סוכה מד) ונפסק בשו"ע שאסור ללכת ולנסוע בערב שבת יותר מג' פרסאות [בערך 12 ק"מ], כיון שצריך להכין צרכי שבת. באופנים שמגיע למקום שכבר הכינו שם צרכי שבת, או שכבר הכין בעצמו את צרכי השבת, או שיכול להשיג בקלות את צרכי השבת - לא נאמר דין זה.

ו**לכן בזמננו מותר לנסוע בערב שבת** אף למקום רחוק, אך נכון להשתדל **להגיע למחוז חפצו שעה לפני כניסת השבת**. וכיון שמצויים עומסים חריגים בכבישים בערב שבת, לפיכך נכון ש**יצא לכל הפחות זמן כפול מהזמן שנסיעה זו אורכת בדרך כלל ביום שישי** (ועי' ערוך השולחן ס"ג). ובפרט כאשר נוסעים עם **נהג יהודי שצריך לחזור לביתו**, יש להקדים נסיעתו.

אסור לנסוע עם **נהג יהודי סמוך לשבת**, באופן שהנהג לא יספיק להגיע לביתו לשבת. אך עם **נהג גוי**, מותר.

תענית יחיד בערב שבת (סי' רמט ס"ד)

המקבל על עצמו לצום בערב שבת

המקבל על עצמו להתענות ביום שישי בסתמא [שלא פירש עד מתי יתענה]:

<u>בני ספרד</u> - יצומו עד **צאת הכוכבים**.

<u>בני אשכנז</u> - יצומו עד **פלג המנחה**, ואז יתפללו ערבית [וכשאין מנין לערבית במרחק של 18 דק' הליכה, יתפללו ביחידות], יקדשו ויאכלו סעודת שבת [ולא די שיקבל שבת ויעשה קידוש, מבלי להתפלל ערבית (שעה"צ ס"ק כה, ועי' בה"ל ד"ה וי"א)]. אולם לכתחילה טוב יותר **לפרש בשעת קבלת התענית**, שיתענה רק עד פלג המנחה [אך גם אם לא פירש כן, יצום עד פלג המנחה].

ואם צם עד צאה"כ, נראה שלא עבר איסור, וכמבואר בשו"ע הרב (סע' יב) שרשאי להשלים את התענית עד צאה"כ, וביאר "לפי שאיסור זה, שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, **איסור קל** הוא, ולא חששו לו אלא שלא לקבוע בו את התענית לכתחילה כשאפשר לקובעו ביום אחר, אבל מי שאי אפשר לו לקובעו ביום אחר, אין לו לדחות התענית לגמרי בשביל כך", אולם לכתחילה יצום רק עד פלג המנחה, וכמשנ"ת].

תענית שזמנה בערב שבת

המתענים בערב שבת ב**עשרת ימי תשובה**, וכן ב**ערב שבת חוקת** או בתעניות **כ' סיון** או **ז' אדר** שחלו בערב שבת (סי' תקפ), וכן ב**ערב שבת ר"ח** (עי' סי' תיז ס"ק ד) - **הדין כנ"ל**.

גם ב**תענית שובבי"ם** בערב שבת - הדין כנ"ל [בן ספרד שלא צם עד צאה"כ, על אף שאין נחשב שהתענה, אעפ"כ אין זה הפסק בתעניות של ארבעים יום ברציפות (כמבואר בכה"ח סי' רמ ס"ק ו)].

ולעניין תענית ב**ערב שבת בחוקותי** (סגולה המיוחסת לגר"ח מוולאז'ין), למעשה **אין להתענות כלל** [אפילו עד פלג המנחה, כדי שלא יצטרך להתפלל ערבית מוקדם], מפני שסגולה זו אינה מאומתת.

תענית יארצייט בערב שבת (סי' תקסח, יו"ד סי' תב סע' יב)

<u>בני ספרד</u> - יתענו **עד צאת הכוכבים**.

<u>בני אשכנז</u> - יתענו רק **עד פלג המנחה**, ואז יתפללו ערבית, יקדשו ויאכלו סעודת שבת [ואף באופן שהתענית נחשבת כ**נדר**, כיון שעשה **מסירת מודעה** בערב ר"ה, הרי היא הועילה לו שהתענית לא תיחשב כנדר].

הדין לבני אשכנז תלוי בהלכות נדרים (יו"ד סי' ריד):

כתב השו"ע (שם ס"א) שאדם שנהג דבר מצוה ו"**בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם**, ונהג כן אפילו פעם אחת - **צריך התרה** וכו'. לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות, **יאמר בתחילת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר**, וגם יאמר ש**אין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא** או בפעמים שירצה, **ולא לעולם**".

ומבואר שהדבר **תלוי כיצד נהג בפעם הראשונה שהתענה תענית יארצייט** - אם התנה אז שאין דעתו לצום כל חייו תענית יארצייט, אין זה נחשב נדר, ולכן יצום רק עד פלג המנחה, ואז יתפלל ערבית, יקדש ויאכל סעודת שבת. אך אם בפעם הראשונה שצם, לא התנה כן, הרי זה נחשב כנדר, וצריך לצום גם בערב שבת עד צאת הכוכבים.

ויש מקילים שבכל אופן, יתענה בערב שבת רק עד פלג המנחה וכנ"ל, מפני ש**מסתמא לא התכוון לקבל על עצמו לצום עד צאה"כ גם בערב שבת**. והמצטער בתענית, יכול לסמוך על כך ולצום רק עד פלג המנחה וכנ"ל.

ואם **היארצייט הראשון חל בערב שבת**, ואז התענה רק עד פלג המנחה, אזי אע"פ שבשנים הבאות [כשהיארצייט חל באמצע השבוע] התענה עד צאה"כ, הרי זה נחשב כאילו התנה במפורש שלא קיבל על עצמו להשלים את התענית בערב שבת, ובכל השנים שהיארצייט יחול בערב שבת, יתענה רק עד פלג המנחה.

בכל האופנים שנתבארו שצריך לצום עד צאת הכוכבים, יכול לעשות **התרת נדרים**, ועל ידי כך לא יצטרך לצום [או שיצום רק עד פלג המנחה]. אופן ההתרה התבאר בקו בית ההוראה - **שלוחה 61**.

ולפי זה בזמננו, שעושים **מסירת מודעה בערב ראש השנה**, היא מועילה גם לעניין זה, שהצום עד צאת הכוכבים לא ייחשב כנדר, ולכן אינו צריך לצום עד צאת הכוכבים.

אמירת עננו כשצם עד פלג המנחה

לדעת השו"ע (סי' תקסב ס"א) אין לומר עננו, ו**לדעת הרמ"א** (שם) אומר עננו, אף אם לא קיבל תענית, וי"א שידלג את המילים "ביום צום תעניתנו" (עי' משנ"ב שם ס"ק ז, ושעה"צ ס"ק כג).

אכילת מאכל שהוכן לכבוד שבת

מאכלים שנקנו לכבוד שבת, מותר לאוכלם במשך השבוע.

[עי' ספר חסידים (סי' תתסו-תתסז) שסתר עצמו, והמשנ"ב (סי' רמב ס"ק ד) כתב בשמו שאם **שלחו לו** דבר מאכל שיאכלנו בשבת, לא יאכלנו בחול. ונראה שדווקא **כאשר הנותן מקפיד** שיאכלו את מה ששלח בשבת, אין לאוכלו בחול, אבל אדם שקונה בעצמו לשבת, יכול לאכול את מה שקנה לשבת – בחול, ועי' א"א לגאון מבוטשאטש].

לבישת בגדי שבת בחול

נראה שמותר ללבוש בגדי שבת ב**שמחות של מצוה**, וכן ב**פגישות שידוכים** (מג"א סי' רסב ס"ק ב בשם האריז"ל שאין ללבוש בגדי שבת ביום חול, ועי' שבת קיג: שרות לבשה בגדי שבת, ובתורת חיים סי' רסב סק"ו).

קריעה בבותל בערב שבת

הימים שבהם לא קורעים הם: שבת, יום טוב וחול המועד (עי' פת"ש יו"ד סי' שמ ס"ק טו).

בכל שאר הזמנים [כולל בימים שאין אומרים תחנון] **צריך לקרוע**, וכגון ערב ומוצאי שבת ויו"ט, ראש חודש, אסרו חג, ו' ימים לאחר חג השבועות, חנוכה, חודש ניסן וכדומה (ואף שרבים נוהגים לא לקרוע בערב שבת, אין לכך מקור מוסמך, וכן מטו משמיה דהחזו"א דאין להקל).

המגיע לכותל בערב שבת: אם עוד **לא קיבל שבת, צריך לקרוע**, אפילו שכבר לבוש בבגדי שבת. ורק אם **קיבל שבת** [ממש, ולא רק ע"י פרישה ממלאכה], לא יקרע. ולכן מי שעדיין **לא התפלל מנחה**, ולפיכך אינו יכול לקבל שבת בפיו (ראה אזמרה לשמך גיליון 99, שאם עדיין לא התפלל מנחה, יקיים מצות תוספת שבת ע"י פרישה ממלאכה, אך לא יקבל שבת בפיו, מפני שאז כבר לא יוכל להתפלל) - אם אינו רוצה לקרוע - יצטרך להתפלל מנחה מחוץ לכותל, ואז יקבל שבת וייכנס לכותל.

דיני ואופן הקריעה, וכן **נוסח** הקריעה – התבארו ב**שלוחה 40** בקו בית ההוראה.

לתועלת הציבור - יש **גמ"ח** בסמיכות לכותל, ובו ניתן להשיג ערכה הכוללת חולצה לקריעה ונוסח הקריעה, במחיר של שקלים בודדים. פרטי הגמ"ח הובאו בשלוחה הנ"ל, בקו בית ההוראה.

עלייה לקבר בערב שבת ויו"ט

עולים לקבר בערב שבת ויו"ט, אף לאחר חצות היום.

[עולים לקבר בערב שבת לאחר חצות, אע"פ ש**אין אומרים בזמן זה תחנון**, וכשם שעולים לקבר בשאר הימים שאין אומרים בהם תחנון (חוץ מר"ח, ראה אזמרה לשמך – חנוכה), ובערב שבת אף עדיף יותר משאר זמנים שאין אומרים בהם תחנון, שכן לפני חצות אומרים תחנון.

היתרי הנשמות בקברים בערב שבת: בשער הייחודים (פ"ד אות ה) כתב "בכל הימים שהם **שבתות וימים טובים וראש חודש** הנפשות עולות לגן עדן הארץ, ואינם עומדים שם בקבריהם", וכ"ה בשער רוה"ק (דף מ) וז"ל "ו**בשבתות וימים טובים וראש חודש** לא תשתטח, כי אז נפשותם עולות למעלה ואינם מושגות", וכ"ה בשער הגלגולים (הקדמה לח אות ג) וז"ל "ושלא אלך לא **בשבת** ולא **ביום טוב** ולא **בראש חודש**, כי אז נפשותם עולות למעלה ואינם מושבות על הקבר". ומבואר שרק בשבת, ביו"ט ובר"ח הנשמות אינן בקבריהן, אך אין מקור לכך שגם בערב שבת הן אינן נמצאות. והזמן שנשמות הצדיקים עולות מהקבר לגן עדן הוא בכניסת השבת - עי' אור צדיקים (פרק י), וע"ע זוהר (ח"ג קעג.)].

כיסוי השולחנות במפה (סי' רסב ס"א)

יש **לכסות את כל השולחנות בחדר שבו אוכלים**, ואף בשאר החדרים ראוי לכסות את השולחנות (בה"ל ד"ה יסדר).

אם **אינו נמצא בבית בשבת**, אינו צריך לפרוס מפה (מפני שכבוד השבת הוא דין על האדם שנמצא בבית ולא על הבית עצמו - עיין מקו"ח לבעל החוו"י "ויכסה כל השולחנות בחדרים שנכנס").

גם את ה**סטנדר** יכסה במפה, ואף בבית הכנסת ראוי לכסותו (עי' מקו"ח לבעל החוו"י סי' רעא קיצור ההלכות ס"ט).

כתב המשנ"ב (ס"ק ד) "יש נוהגים להיות **שתי מפות על השולחן**, מלבד העליונה שעל הלחם, משום שכשמנערים המפה נמצא השולחן מגולה". מפה שלא רגילים לנערה, די במפה אחת.

יש אומרים שיש לכסות ב**מפה לבנה** (דרשות רבי יהושע אבן שועיב (תלמיד הרשב"א) לפרשת בהעלותך, סידור קול יעקב (קאפיל) דף קיח:, אליה רבה סי' רעא ס"ק טז בשם צידה לדרך, אולם עי' תהלה לדוד שם ס"ק יג, מקור חיים לחוות יאיר סי' רעא).

הוצאות שבת חוזרות

"כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ר"ה, חוץ מ**הוצאות שבת ויום טוב** [**וראש חודש וחולו של מועד**], והוצאות בניו לתלמוד תורה, שאם מוסיף מוסיפין לו [ואם פוחת פוחתין לו]" (טור סי' תיט, משנ"ב סי' רמב ס"ק ד).

ובשיטמ"ק (ביצה טז. בשם הריטב"א, ועי' תוס' שם) הוסיף ש**כל הוצאות מצוה חוזרות**.

ולכן **כל מה שנקנה לכבוד שבת ולעונג שבת** [ואף למלווה מלכה], **בשיעור הרגיל לאדם, בכלל הוצאות שבת חוזרות**.

וכגון בגד או חליפה המיועדים לשבת, מקווה בערב שבת, סלטים מוכנים, ממתקים, קידוש לציבור, פרחים, דירה לאורחי שבת, נסיעה לצורך שבת [מונית, דלק וכו'], גנרטור.

אמנם **דברים שאינם דווקא לכבוד שבת**, וכגון **קניית רהיט לסלון** [אף שמשתמש בו לראשונה בשבת], אינם בכלל הוצאות שבת.

הוצאות שבת נאמרו ב**הוצאות השייכות ברמה וביכולת של האדם**, אך הוצאות מופרזות בסכומים שאינם שייכים לו, אינן בכלל, והכל לפי הענין (עי' שעה"צ שם ס"ק יב, ועי' לשון השו"ע סי' רנ ס"ב, ולשון המשנ"ב סי' רצא ס"ק כב).

גם הוצאות שבת **של אחרים**, בכלל הוצאות שבת חוזרות.

שלוחות קו בית ההוראה

ניתן להאזין לכל השלוחות ההלכתיות הקיימות בקו בית ההוראה – בהלכות שבת, כשרות, תפילה, יחוד ועוד

להאזנה, הקישו 18 בקו בית ההוראה

הגיליון הודפס ע"י

הרב רוני ליקר, הרב שילה אריאל, הרב שלמה בלאק והרב נתנאל מן הי"ו

להצלחת ילדיהם בתורה ויר"ש ובל העניינים

מספר הטלפון בבית ההוראה

0733-260-800

להפניית שאלות לרב ולקבלת הגיליון למייל - פנו לכתובת

6191265@gmail.com